

У ГЛИБ ВІКІВ

Володимир Кривошея,

Ірина Кривошея

ПАЛІЇ, САМУСИ, КОМОННИКИ

Комонні і сердюцькі полки Гетьманщини чекають ще своїх дослідників. Генеалоги можуть допомогти ж конкретними розвідками щодо командирських та старшинських родин цих полків. Пропонуємо читачеві матеріали відносно родин відомих діячів історії Семена Палія і Самуся Івановича та їх родичів Часників і Гайворонських.

ПАЛІЇ

I

Пилип (? — раніше 1694) — можливо, сотник Борзненський (? — 1649 — ?). Син Федір згадує «гай отчистий» над річкою Сорокою у Борзні.

II

2 (1). Семен Пилипович — уродженець Борзни. Одружився у Фастові з удовою. Полковник Фастівський регіменту гетьмана Самійла Самуся. 1701 р. надав монастирю Манковському свій млин Манковський. 1701.28.07. взятий у полон поляками і засланий до Магдебурга, звідки втік. Засланий Мазепою до Сибіру.

Д.: (1688) Феодосія NN, це її другий шлюб. Від першого шлюбу мала сина Семашка (1). У 1702—1704 рр. один з найближчих помічників Семена Палія, а відповідно дорослий.

3 (1). Федір Пилипович (? — 1694 — ?) — 1694 р. жив у Борзні — N Пилипівна.

Ч.: (можливо, Часник)

— N Пилипівна.

Ч.: NNN, кримський мурза. їх син Чора-мурза приїздив до дядька Семена у Фастів (1699).

III

3 (2). Матвій Семенович (? — 1734—1752 — ?) — значковий товариш, у 1734 р. за ревізією записаний разом з Самійлом серед, козаків 3 статті (козаки можливі, ґрунтові, служать з дідівської, батьківської та своєї землі), що засвідчує глибоке місцеве коріння роду (2). Залишається нез'ясованим питання щодо дідівської землі у с. Лихолітках — по батьківській чи по материнській лінії. У I 752 р. бачимо Матвія Семеновича з племінником Трохимом Авраменком серед «нижчих» козаків с. Лихоліток.

4 (2?). Самійло (Семенович) (? — 1734—1748—+ до 1752), за ревізією 1748 р. значиться разом з Матвієм серед козаків 5 ст. (козаки середньогрунтові) (3).

- Марія Семенівна (1689 — 1739.5.10. Козелець) (4).
Ч.: Антон Михайлович Танський, полковник Київський
— N Семенівна
Ч.: NN Авраменко (5).

IV

- 5 (3). Павло Матвійович — сотник.
6 (3). Михайло Матвійович (? — раніше 1787) — військовий товариш.

Невідомо, чи до нього стосується інформація про те, що Михайло Палій (бл. 1745 — 1782 — ?) розпочав службу 1760.16.02. значковим товаришем. Потім з квітня 1763 р. став полковим старшиною запорозьким, з 1766 р. військовим кантаржієм. З 1771.15.08. отримує чин сотника у Гетьманщині. Був власником 50 душ чоловічої статі (1782) (6).

7 (4) Михайло Самійлович (? — 1741 — ?) — козак с. Лихоліток Іркліївської сотні.

- 8 (4). Гаврило Самійлович (? — 1741 — ?) — козак с. Лихоліток
9 (4). Антін Самійлович (? — 1741 — ?) — козак с. Лихоліток
10 (4). Трохим Самійлович (? — 1741 — ?) — козак с. Лихоліток
11 (5). Леонтій Павлович (? — 1741 — ?) — козак с. Лихоліток
12 (6). Петро Михайлович (? — 1787 — ?) — козак с. Лихоліток
13 (6). Павло Михайлович (? — 1787 — ?) — козак с. Лихоліток
15 (6). Іван Михайлович (? — 1787 — ?) — козак с. Лихоліток

VI

11 (6). Яків Леонтійович значковий товариш Миргородського полку.

VII

12 (11). Омелян Якович (бл. 1744—1799 — раніше 1830) — значковий товариш в абшит Миргородського полку (Сорочинці). Корнет (1787). Занесений до II частини родовідної книги дворян Київського намісництва 1788.9.11.

Д.: Пелагея Данилівна N (бл. 1746—1799 — ?).

VIII

13 (12). Степан Омелянович (бл. 1778. Сорочинці — 1830 — раніше 1886)

Д.: Марія Василівна N

14 (12). Петро Омелянович (1779. Сорочинці — ?).

15 (12). Іван Омелянович (1781. Сорочинці — ?).

IX

16 (13). Осип Степанович (1830.3.04. — ?)

Д.: Ганна Захарівна N

17 (13). Петро Степанович (1833.29.10. Сорочинці — ?).

18 (13). Іван Степанович (1741.2.05. Сорочинці — ?).

19 (14). Іван Петрович (1817.30.05. Сорочинці — ?).

Д.: Параска Василівна N

20 (14). Семен Петрович (1819.1.09. Сорочинці — ?) — колезький регістратор (? — 1846 — ?).

Д.: (з 1846.01.) Марія Михайлівна N

X

21 (16). Олександр Осипович (1860. Сорочинці — ?).

— Марія Іванівна (1853.10.07. Полтава — ?).

— Ірина Іванівна (1858.8.03. Полтава — ?).

22 (20). Петро Семенович (1846.28.06. — ?). (7).

В розпис не ввійшли:

1. Григорій Палій (? — 1736 — 1752 — ?) — козак с. Лихоліток, можливо, рідний брат Матвія і Самійла.

2 (1). Андрій Григорович (? — 1741 — ?) — козак с. Лихоліток. Родичами Паліїв вважається рід Часників.

ЧАСНИКИ

I

1. Карпо (? — 1729 — ?) володів фільварками поблизу м. Борзни. У генеральному слідстві про маєтності Ніжинського полку врахований «двор, где сам он живет Часнок, его отеческий... от гетмана Многогрешного аж до гетьмана Скоропадського, владел Карп Часнок, полковник компанейский, которым и ныне он, Часнок, владеет». Сотник Мотовилівський, військовий товариш, полковник компанійський (8).

II

2 (1). Василь Карпович 1-й — сотник новонабраного охочекомонного полку (? — 1744), обозний полковий компанійський (1744.6.06. — ?)

Д.: Параска N Забіла.

3 (1). Василь Карпович 2-й — службу розпочав з 1726 у 2-му компанійському полку, призначений в. о. полковника Часникового полку на місце батька (1737. 11. 05. — ?).

Д.: NNN (в першому шлюбі була за Ласкевичем).

4 (1). Гнат Карпович — сотник компанійський (? — 1744), полковник 3-го комонного полку (1744—1760).

Д.: Марія Михайлівна Турковська.

5 (1). Карпо Карпович (? — раніше 1796) — службу розпочав 1733 у 3-му компанійському полку, сотник у ньому (1737—1747), 1747.30.05. звільнений з компанійців у чині бунчукового товариша. Призначений командиром 3-го. компанійського полку на місце брата Гната (1760.11.04. — 1776). Прем'єр-майор (з 1776).

6 (1). Петро Карпович.

7 (1). Андрій Карпович (? — 1730).

Д.: NN Левицька.

8 (1). Осип Карпович — в. к. ГВК (? — 1748 — ?), сотник 5-ї сотні 3-го компанійського полку (1758.17.08. — ?).

Д.: Уляна NN, у другому шлюбі за NN Руденком.

III

9 (2). Василь Васильович — вахмістр (1784).

Д.: NN Троцька.

10 (2). Кіндрат Васильович.

— Марфа Василівна.

— Палажка Василівна.

Д.: NN Соханський.

— Ірина Гнатівна.

Ч.: Федір Андрійович Дмитрашко-Райча (1736—1797 — ?), б. т. (1782).

11 (7). Яків Андрійович — службу розпочав у Ніжинському полку. Військовий товариш (1784.12.03. — ?).

12 (8). Андрій Осипович — сотник (1777.13.02. — ?), надвірний радник (1827).

— Явдоха Осипівна.

Ч.: NN Родзинко.

— Катерина Осипівна

САМУСИ

I

1. Самійло Іванович — гетьман. Віддав Мазепі гетьманські клейноди і поставлений полковником Богуславським.

Д.: Ганна NN

II

2 (1). Степан Самійлович (? — раніше 1704) — значний товариш полку Лубенського. Жив, очевидно, у Чигирин Дубраві.
Д.: Пелагея NN (за іншими даними, Уляна).

III

3 (2). Яків Степанович (? — помер до 1784) — значковий товариш (1737—1750—?), сотник Лубенського полку (9).

Д.: Ганна Василівна Суха (? — 1784 — ?), донька осавула полкового Полтавського.

4 (2). Данило Степанович (? — раніше 1782) — значковий товариш Лубенського полку, абшитований сотником (1772.30.10).

Д.: Ганна NN (? — 1784 — ?).

5 (2). Павло Степанович.

— Олена Стефанівна.

Ч.: Григорій Павлович Гайворонський, компанійський полковник — Ганна Стефанівна.

Ч.: Василь Мелес, обозний полковий компанійський.

— Марія Стефанівна.

— Ч.: Федір N Кохна, значковий товариш, друга дружина.

IV

6 (3). N Якович.

7 (3). Дмитро Якович (бл. 1748 — ?) — значковий товариш.

Д.: Ганна NN

9 (3). Федір Якович — значковий товариш, корнет (з 1783.28.06).

10 (3). Іван Якович — значковий товариш з 1774.4.12. Жив у «деревне» Самусівка.

11 (3). Данило Якович (? — раніше 1787) — сотник.

12 (3). Яків Якович.

13 (4). Іван Данилович — значковий товариш.

14 (4). Яків Данилович значковий товариш.

15 (4). Григорій Данилович — значковий товариш.

16 (4). Павло Данилович — колезький регістратор (1784).

17 (5). Іван Павлович — отаман сотенний (1784) (10).

Достатньо відомим у козацькому середовищі середини XVIII ст.

було ім'я компанійського полковника Григорія Павлова. Проте у більшості документів його прізвище не вказане.

Вперше в документах зустрічаємо Григорія Павловича Гайворонського у 1723 р. як «осавула охочекомонного чужинного полку» (11), який залишався на цій посаді до того часу, коли у 1729 р. заступив у командуванні полком Григорія Яковича Тонконога (12). Понад двадцять (1729—1752) років, до своєї смерті (помер раніше 1753 р.), водив 1-й компанійський полк у бойові походи. Не забував і про земельні надбання, обсяги яких на Переяславщині постійно збільшувались.

Одружений був полковник Гайворонський з Оленою Самусівною (13).

Син Стефан з 1735 р. до 1750 р. очолював сотню у батьківському полку, а потім став обозним полковим. Після смерті обох батьків Стефан на їх спомин віддає двір отцю Марку Зеленському.* Дружину свою Ганну Василівну Томару Стефан викрав у батьків (14). Згодом, будучи абшитований як бунчуковий товариш, проживав у Золотоноші (дані 1782 р.).

Є згадка і про інших дітей Григорія Павлова і Олени Самусівни. У 1749 р., даруючи два пледи зятеві Федору Малашевичу і доньці Любові, батьки вказували, що інші зяті і менші діти у цій справі їх турбувати не сміють.

*Марко Зеленський — писар сотенний комонного полку Павлова (1726—1750), з 1750.29.03 став священником (ІЦІАУК, Ф. 990, оп. 2, спр. 12, арк. 1, 4).

Серед зятів, крім Ф. Малашевича,** бачимо Є. Жеребецького,*** М. П. Волошина. Можливо, з їх донькою був одружений і Кирило Савич.

Разом з Григорієм Павловичем 1-м компанійським полком командував Василь Мелес. Відомо, що походив він з української міщанської родини. Став полковим хорунжим компанійським (? — 1738), обозним полковим (1738—1750 — ?). Уже в 1755 р. його друга дружина — Ганна Стефанівна Самусівна (її другий шлюб) — була вдовою (15). Родини Гайворонських і Мелесів були в досить близьких стосунках. Логічно допустити, що Олена Самусівна і Ганна Стефанівна Самусівна — рідні сестри.

Після 1713 р. полк Самуся (Самійла Івановича) перейшов з Правобережжя і більше не згадується в джерелах. Компанійські ж полки в той час носили імена полковників. Після смерті Самуся полковники змінювались. Через деякий час полк очолює чоловік його онуки Григорій Гайворонський.

Про це свідчать декілька фактів. Так, у 1680-х роках наказний гетьман Самусь намагався відновити Кальницький (Вінницький) полк, а відповідно діяв у регіоні Східного Поділля, де в той час ішло становлення містечка Гайворона (16). Очевидно, представники роду, що за нас цікавить, мали пряме відношення до цих подій. На користь цього свідчить як походження прізвища Гайворонських, так і той факт, що в полку були вихідці з Гайворона. Так, син козацький Марко Краско з козаків став підсавулом компанійським (1741 — 1750 — ?), а у 1767 р. у Золотоноші проживав «атаман компанейский Мойсей Краско, роди-мець города Гайворона, звання козачого» (17).

Той факт, що Григорій Гайворонський був одружений з Оленою Самусівною, засвідчує високе становище його батька Павла у полку Самуся. Проте, відомо лише, що він був звання козачого (18).

Пряме підтвердження родинного зв'язку Гайворонських і Самусів дає синодик Золотоніського Благовіщенського дівочого монастиря. В ньому записаний поминальний ряд роду Стефана Григоровича Гайворонського. Поминали Самійла, Ганну, Павла, Агафію, Стефана, Пелагею, Григорія, Олену, убитого Василя, Лизавету, Любова, Леонтія, Стефана, Ганну, Григорія, Пелагею (19). У середині ряду бачимо Григорія і Олену Гайворонських. За ними ідуть їхні діти, включаючи Стефана. Далі згадується дружина Стефана Ганна і їх син Григорій з дружиною Пелагеєю Леонтович. Цікавий початок поминальника, який включає батьків Григорія Гайворонського (Павло і Агафія) і Олени Самусівни (Стефан і Пелагея). Першими ж поминались Самійло з дружиною Ганною. Це дід Олени Самусівни, знаменитий полковник Богуславський і наказний гетьман Самійло Іванович Самусь.

** Малашевич Федір походив із родини козаків запорозьких. Став полковим хорунжим (1738—1740), потім сотником компанійським (1740—1760). Чи не з родини кошового отамана Івана Малашевича? (див.: Мицик Ю. А. Козацький край: Нариси з історії Дніпропетровщини XV—XVIII ст. — Дніпропетровськ, 1997. — С. 111—112). У фонді Генеральної військової канцелярії збереглась справа про заміну сотників 1-го компанійського полку Жеребецького і Малашевича у зв'язку з пияцтвом.

*** Євстафій Жеребецький був компанійцем, потім полковим хорунжим (?—1738), сотником компанійським (1738—1760). В цьому ж полку служив Василь Жеребецький, виходець з «Польської області», спочатку курінний отаман (? — 1740), потім полковий хорунжий (? — 1740—1750 — ?). Взагалі, рід шляхтичів Жеребецьких достатньо відомий на Київщині ще перед Хмельниччиною. Вже. На той час вони мали достатньо міцні і сталі зв'язки з козацтвом. А під регіментом гетьмана Петра Дорошенка знаходився 2-тисячний сердюцький полк Жеребила. Сам Жеребило, за свідченнями Самовидця, загинув у 1672 р. під час повстання уманчан — прибічників Михайла Ханенка (Див.: Мицик Ю. А. Джерела з польських архівосховищ до історії України другої половини XVII ст. // Український археографічний щорічник. Нова серія. — К, 1992. — Вип. 1. — С. 86—87; Петровський М. Нариси історії України XVII — початку XVIII століть (Досліди над літописом Самовидця). — К, 1930. — С. 308).

Таким чином, маємо повністю розшифрований поминальний ряд, який підтверджує попередню версію про наявність зв'язку між двома знаменитими родинами козацької доби. Крім того, наведений матеріал ілюструє переміщення полку Самуся з Правобережної України на Переяславщину, а точніше, на землі Золотоніської сотні.

Додамо, що на Лівобережжі відома ще одна Самусівна (можливо, третя донька Стефана) — Марія. її чоловік Федір Кохня 20 січня 1720 р. у Переяславі здійснив купчу батьківських ґрунтів значкового товариша Переяславського полку Василя Томари у Яблонівській сотні Лубенського полку. Федір Кохня став значковим товаришем Лубенського полку. Після смерті чоловіка Марія Самусівна (1733) видає свою доньку за «иноземця Фабрициуса» Югана, прапорщика (20). Фабрициус шведський офіцер, що потрапив у полон під час Полтавської битви. Потім поступив на службу сотником 2 компанійського полку. Подружжя мало синів Лева і Максима (21).

Відомі діти Стефана Григоровича Гайворонського брати: Григорій і Костянтин. Перший із них народився близько 1747 р. Службу розпочав у 1761 р. у Золотоніському земському суді, проте згодом іде шляхом своїх предків — стає комонником. Спочатку сотенним хорунжим, отаманом, потім сотником і, нарешті, полковим обозним. Під час переформування компанійських полків отримав звання армійського капітана. Згодом став Золотоніським міським головою. Був одружений з донькою сотника Золотоніського Пелагеею Костянтинівною Леонтович. Вони мали доньку Ганну і сина Єлисея (22).

Костянтин у 1782 р. проживав разом з батьком у Золотоноші і мав нерозділене майно.

Така коротка історія однієї козацької родини, яка вела свій родовід від Самуся.

Родоводи Паліїв, Самусів, Часників, Гайворонських — це яскрава сторінка історії становлення та існування українських спадкових військових династій.

Джерела та література:

- 1 Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. Нью-Йорк — Париж — Торонто, 1960. — С. 248.
- 2 Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДАУК). — Ф. 51. — Оп. 3. — Спр. 19368. — Арк. 422.»
- 3 Там само. — Ф. 51. — Оп. 3. — Спр. 19346. — Арк. 473.
- 4 Там само. — Ф. 127. — Оп. 1012. — Спр. 180а. — Арк. 12 зв.
- 5 Там само. — Ф. 51. — Оп. 3. — Спр. 19352. — Арк. 614.
- 6 Там само. — Ф. 193. — Оп. 1. — Спр. 78. — Арк. 31.
- 7 Поколінний розпис, складений на основі даних В. Л. Модзалевського з доповненнями.
- 8 Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка. 1729 — 1730. — Чернигов, 1901. — Вып. 1. — С. 13.
- 9 ЦДАУК. — Ф. 51. — Оп. 3. Спр. 51915. — Арк. 92.
- 10 Поколінний розпис, складений на основі матеріалів В. Л. Модзалевського з доповненнями.
- 11 ЦДАУК. — Ф. 57. — Оп. 1. — Спр. 221. — Ч. 2. — Арк. 104.
- 12 Там само. — Ф. 51. — Оп. 3. — Спр. 2338. — Арк. 27.
- 13 Там само. — Ф. 57. — Оп. 1. — Спр. 224. — Ч. 1. — Арк. 98; Ч. 2. — Арк. 191.
- 14 Модзалевський В. Л. Матеріали до «Малороссийского родословника». Вып. 1.: Томари. — К., 1996. — С. 24.
- 15 ЦДАУК. — Ф. 57. — Оп. 1. — Спр. 227. — Ч. 1. — Арк. 11.
- 16 Див. детальніше: Чухліб Т. Козацький устрій Правобережної України (ост. чверть XVII ст.). — К., 1996. — С. 59.
- 17 ЦДАУК. — Ф. 57. — Оп. 1. — Спр. 230. — Ч. 2. — Арк. 115.
- 18 Там само. — Ф. 51. — Оп. 3. — Спр. 15915. — Арк. 56.
- 19 Інститут рукопису НБУ ім. Вернадського. — Ф. 1. — № 696/1071. — Арк. 18.
- 20 Там само. — Ф. 1. — № 58108. — Арк. 32.
- 21 Там само. — Ф. 11. — № 16659. — Арк. 503.
- 22 ЦДАУК. — Ф. 193. — Оп. 1. — Спр. 201. — Арк. 5.